

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічний тлумачний словник сучасної української мови в 11 томах [Електронний ресурс], from <https://sum.in.ua>.
2. Боас Т.С. Теоретичні засади дослідження мовленнєвого жанру. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2018. VI (42). Iss. 149. С. 11–14.
3. Борисов О.О. Когнітивно-інформаційна параметризація діалогу у британських та українських різножанрових дискурсивних практиках: монографія / відп. ред. А.В. Корольова. Чернігів: Десна Поліграф, 2016. 376 с.
4. Самохіна В.О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії та США: монографія. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 360 с.
5. “Словник української мови” в 11 томах. Київ: Наукова думка, 1970–1980. *Webmezha* [Електронний ресурс], from <http://sum.in.ua>
6. Словник української мови online. Томи 1–14 [Електронний ресурс], from <https://sum20ua.com>
7. Словник Укрліт.org [Електронний ресурс], from <http://ukrlit.org/slovnyk>
8. Словник.ua [Електронний ресурс], from <https://slovnyk.ua>
9. Шевченко І.С. Концептуалізація комунікативного поведіння в дискурсе. *Как нарисовать портрет птицы: методология когнитивно-коммуникативного анализа языка*: кол. монографія; под ред. І.С. Шевченко. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017. С. 114–124.
10. Cambridge Dictionary online [Electronic resource], from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>
11. Collins Cobuild English Language Dictionary online [Electronic resource], from <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>
12. Dunmire P. Genre as temporarily situated social action: A Study of Temporality and Genre Activity. *Written Communication*. 2000. Vol. 17. № 1. P. 93–138.
13. Longman Dictionary of Contemporary English online [Electronic resource], from <https://www.ldoceonline.com/>
14. Oxford Learner's Dictionaries online [Electronic resource], from <https://en.oxforddictionaries.com/>

Бояркіна Ганна Вікторівна

*старший викладач,
Державний університет “Київський авіаційний інститут”*

ПРОНОМІНАЛЬНІ ДІЄСЛОВА В СУЧАСНІЙ ІТАЛІЙСЬКІЙ МОВІ

В романських мовах, що мають дуже багато спільного з їх першоосновою латиною, існує досить чітке розмежування в граматичному аспекті щодо дієслів. Так, наприклад, дієслова можуть бути розподілені на види/категорії: правильні та неправильні, перехідні і неперехідні, модальні, допоміжні, безособові, зворотні та інші. Вони всі мають певні особливості стосовно їх утворення та використання. Проте, найускладнішою формою дієслів, на нашу думку, виступають так звані прономінальні (займенникові) дієслова, що формуються за допомогою додавання займенникових часточок до початкової інфінітивної форми дієслова, через що воно набуває додаткових значень або навіть відбувається заміна його значення [1, с. 61–62].

Слід зазначити, що граматичне явище та поняття “прономіналізації” існує й в українській мові, де воно означає перехід деяких слів з інших частин мови в займенники (походить від лат. “*pronomen*” – “займенник”) в результаті втрати чи послаблення властивого їм основного лексичного значення і набуття узагальнено-вказівного чи неозначеного змісту [3]. На відміну від нашої рідної мови прономіналізація дієслів в сучасній італійській мові має зовсім іншу функцію.

Перш за все, займенникові дієслова слугують для відображення емоційно-експресивного та суб’єктивного сприйняття явищ / оточення під час мовленнєвої комунікації, виступаючи в ролі фразеологічних одиниць. Займенникові дієслова найбільш поширені в усному мовленні у порівнянні з письмовою формою передачі інформації, де емоції нівелюються. Незважаючи на це, в сучасних підручниках та посібниках з італійської мови поступово з’являються приклади прономінальних дієслів, однак вони потребують більш детального розтлумачення. Через відсутність повного списку всіх дієслів (що відносяться до категорії займенникових), а також через брак живих прикладів, які можна почути суто під час усного неформального спілкування, опанування подібних сталих висловів значно ускладнюється. Пронімінальні дієслова виступають в якості емоційного забарвлення мови учасників певної комунікативної ситуації: це свого роду дієслівно-займенникові фразеологічні з’єднання / зрощення, що роблять процес спілкування більш колоритним та “живим”. Їх кількість досить велика, тому вони заслуговують на нашу увагу та детальний розгляд [5].

Перш за все слід виокремити займенникові частки, які додаються наприкінці інфінітивної форми дієслова, та зливаються з нею в єдине ціле. Ці частки (здебільшого – займенники прямого доповнення) можуть бути вжиті окремо, а можуть бути й поєднані між собою. Отже, можна розподілити прономінальні дієслова на такі групи [4]:

1) з часткою “*ci*” (“*andarci, arrivarci, cascarci, darci, entrarci, esserci, farci, metterci, pensarci, perdere, prenderci, provarci, rimetterci, saperi, scapparci, sentirci, starci, tenerci, vederci, volerci*” та інші);

2) з часткою “*la*” (“*capirla, darla, farla, finirla, mandarla, metterla, pensarla, piantarla, prenderla, saperla, smetterla, spuntarla, tirarla*” та інші);

3) з часткою “*le*” (“*darle, prenderle*”);

4) з часткою “*ne*” (“*andarne, averne, darne, dirne, farne, non poterne, sentirne, valerne la pena, volerne*” та інші);

а також комбіновані поєднання:

1) “*ce + la*” (“*avercela, farcela, mettercela*”);

2) “*ce + ne*” (“*corrercene, volercene*”);

3) “*ci + si*” (“*mettercisi*”);

4) “*se + la*” (“*aspettarsela, battersela, bersela, cavarsela, cercarsela, contarsela, darsela, filarsela, godersela, intendersela, legarsela, passarsela, prendersela, ridersela, sbrigarcela, sentirsela, spassarsela, svignarsela, tirarsela, vedersela*” та інші);

5) “se + ne” (“accorgersene, andarsene, approfittarsene, buggerarsene, fregarsene, infischinarsene, intendersene, lavarsene, restarsene, rimanersene, starsene, tornarsene, uscirsene, venirsene” та інші).

Як бачимо, різновидів займенникових часток існує достатньо та учневі/студентові/будь-кому, хто вивчає італійську мову, дуже непросто збагнути та опанувати граматичні (фразеологічні) новоутворення, навіть більше – можна заплутатися в них та загубити мотивацію до вивчення граматики. Проте, прономінальні частки та утворені за їх допомогою прономінальні дієслова вивчаються вже на твердому середньому рівні (починаючи від B1–B2) [6].

З граматичної точки зору вони уявляють собі ускладнені форми інфінітиву, які надалі змінюються згідно з часом дії/події. Також дієвідмінювання нерозривно пов'язане з особою, яка виконує певну дію. Багато хто з нас свого часу чув відому пісню у виконанні легендарного Адріано Челентано під назвою “Il tempo se ne va”, в якій використаний один з найпоширеніших прикладів серед займенникових дієслів (“se ne va”) у формі третьої особи однини теперішнього часу. Для розтлумачення цього вислову потрібно сперш дізнатися оригінальну (інфінітивну) форму дієслова “andare” (“ходити/їхати/піти/поїхати”). Далі додаються займенникові частки “se + ne” і утворюється “andarsene” зі значним підсиленням значення: “піти геть/залишати/забиратися/покинути/тікати” (еквівалент “andare via”). Отже, у відомій пісні співається про те, що час невблаганно плине/минає.

Варто зазначити, що утворення, які мають в своєму складі зрощення зі зворотною часткою “si” (вона перетворюється на “se”, якщо поєднується з іншою часткою), вважаються автоматично зворотними. Тому дієвідмінювання подібних дієслів має бути узгоджено за трьома особами в однині та множині із заміною зворотної частки на “mi/ti/si/ci/vi/si”, як це роблять всі без винятку зворотні дієслова в сучасній італійській мові, незважаючи на час, в якому дієслово вжите. Таким чином, “andarsene” перетворюється на “me ne vado/te ne vai/se ne va/ce ne andiamo/ve ne andate/se ne vanno” в теперішньому часі за граматичним узгодженням з особами, які виконують дію [7]. Так само й в минулому/майбутньому часах, серед яких є прості й комбіновані. Отже, у часі “imperfetto” (минулий недоконаний, що нагадує “past simple” в англійській мові) на відміну від, наприклад, “passato prossimo” (еквівалент “present perfect” в англійській мові) форми дієслова “andarsene” за правилами дієвідмінювання будуть значно легшими: “me ne andavo/te ne andavi/se ne andava/ce ne andavamo/ve ne andavate/se ne andavano”. Проте, у “passato prossimo” маємо певні ускладнення за рахунок того, що додаються допоміжні дієслова, тож вживання та правильне дієвідмінювання будь-якого прономінального дієслова потребує багато практики та мозкових зусиль: “me ne sono andato(a)/te ne sei andato(a)/se ne è andato(a)/ce ne siamo andati(e)/ve ne siete andati(e)/se ne sono andati(e)”. Як бачимо, наведені комбінації достатньо “навантажені”, що свідчить про розвинену, чітко розголужену граматичну структуру сучасної італійської мови.

Серед інших часто уживаних прономінальних дієслів в якості прикладу можна ще навести окремо ті, що мають у своєму значенні емоційні конотації незадоволення та злості: 1) “avercela” (“ce l’hai con me?/ти сердишся на мене?”); 2) “prendersela” (“te la prendi con me?/ти на мене ображаєшся?”), незважаючи на існування простішого варіанта у вигляді зворотного дієслова “arrabbiarsi”. Так само замість звичайного “riuscire a fare qualcosa”, коли щось вдається зробити, можна почути “farcela” (“ce la faccio/ce l’ho fatta = я можу/я зміг це зробити”) або “cavarsela” (“me la cavo/me la sono cavata = я впораюся/я зміг впоратися з цим” з додатковим відтінком, що “мені пощастило або я зміг виплутатися зі складної ситуації”). На заміну поширеному “basta!”/“достить!” чуємо “piantala!”/“припини!” (імперативна форма від “piantarla”/“finire di fare qualcosa”/“завершити, припинити щось робити”) або “smettila!” (також вжите у формі імператива під час звертання до другої особи однини, що походить від “smetterla”, з подібним еквівалентом “finire di fare qualcosa”). Таким чином, вживання займенникових форм дієслів в усному мовленні додає особливого емоційного ефекту [2].

Слід додати, що деякі займенникові дієслова вже міцно увійшли в сучасну італійську мову, тому шукати їм на заміну простіші еквіваленти із подібними значеннями не є раціональним. Наприклад, “me ne frego/me ne infischio”/“мені байдуже, мені все одно” (від “fregarsene/infischinarsene”) замість відомих “non mi importa/non mi interessa”/“мене не цікавить, для мене не має значення” (від “non importare/non interessarsi di qualcosa”) надають ще більшої незацікавленості чимось.

На нашу думку, прономінальні дієслова певним чином нагадують англійські фразові дієслова, що у більшості випадків змінюють своє значення в залежності від вжитого разом із смисловим дієсловом прийменника (одного чи двох) або прислівника, проте їх емоційне забарвлення недостатньо прослідковується.

Отже, робимо висновок, що в сучасній італійській мові мовлення учасника певної комунікативної ситуації із використанням будь-якого прономінального дієслова набуває більшого експресивного відтінку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Una grammatica italiana per tutti, vol. secondo: livello intermedio. Edilingua Pantelis Marin, 2005. 207 p.
2. 10 verbi pronominali che devi sapere in italiano – Italiano Automatico. *Italiano Automatico*. URL: <https://www.italianoautomatico.com/blog/10-verbi-pronominali-che-devi-sapere-in-italiano> (дата звернення: 15.11.2024).
3. §3. Явище прономіналізації в українській мові – Займенник. *Віртуальна читальня освітніх матеріалів*. URL: <https://subjectum.eu/ukrmova/modern/30.html> (дата звернення: 15.11.2024).
4. Italiano per stranieri: i verbi pronominali – Language Advisor. *Language Advisor*. URL: <https://languageadvisor.net/italiano-per-stranieri-i-verbi-pronominali/> (дата звернення: 15.11.2024).
5. Italiano per stranieri. URL: <http://italianolinguadue.altervista.org/wp-content/uploads/2012/10/VERBI-PRONOMINALI.pdf> (дата звернення: 15.11.2024).

6. I verbi pronominali italiani: guida completa per stranieri. *Best Italian Classes*. URL: <https://www.bestitalianclasses.com/verbi-pronominali-italiani> (дата звернення: 15.11.2024).
7. The ultimate guide to italian pronominal verbs (verbi pronominali) – *Smart Italian Learning. Private Italian Language Classes Online*. URL: <https://italianpills.com/italian-grammar-2/italian-pronominal-verbs/> (дата звернення: 15.11.2024).

Ділай Ірина Петрівна

*кандидат філологічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

СИСТЕМНА МОДЕЛЬ АНГЛІЙСЬКОГО ДІЄСЛОВА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДРУНТЯ

Визначення значущості одиниць та категорій у системі мови – одна з ключових проблем сучасної лінгвістики. Відхід від традиційного структуралістського трактування системи, яке розглядало мову як статичну абстракцію, до системи як структурно-функційної єдності, відкриває нові перспективи для дослідження значення та його актуалізації. Основою таких досліджень є системно-функційна граматики М.А.К. Геллідея [4], а також узуально-базовані теорії когнітивної лінгвістики [3; 5].

Системний підхід у лінгвістиці зародився у працях структуралістів, зокрема Фердинанда де Соссюра, який розглядав мову як систему знаків з відносинами між ними [1]. Однак сучасні дослідження вказують на функціоналізм у його концепції. Поняття системи як множини елементів, що взаємодіють з середовищем, розвивалося в науці і було зокрема представлено Л. фон Берталанфі [2]. Цей підхід стимулював дослідження мови як динамічної системи, що враховує зовнішні чинники.

Теоретичне обґрунтування моделі системного аналізу дієслова в англійській мові опирається на принципи взаємозв'язку, багатоплановості, багатовимірності, ієрархічності та динамічності з врахуванням функційного підходу.

Системно-функційна лінгвістика підкреслює зв'язок мовної системи із контекстом. Система визначається як множина взаємодіючих одиниць, які виконують певну функцію. Дієслово розглядається через призму його системно-функційних особливостей, потенціал до створення шаблонів та конструкцій. Найвищий рівень системної абстракції – це семантика, пов'язана з когніцією, яка вивчається через текст.

Взаємозв'язок системних елементів визначається різними відношеннями всередині системи, але також залежить від зовнішніх чинників. Дослідження дієслова потребує аналізу його лексико-семантичних, граматичних та прагматичних характеристик. Багатовимірний підхід враховує варіативність дієслова.